

RAZLIKE U STAVOVIMA RODITELJA UČENIKA REDOVNE ŠKOLE I NJEZINIH NASTAVNIKA PREMA ODGOJNO- -OBRAZOVNOJ INTEGRACIJI UČENIKA OŠTEĆENA VIDA

Mira Oberman-Babić

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Teodora Not
Škola za medicinske sestre, Zagreb

Izvorni znanstveni članak

UDK: 376.32

Zaprimljeno: 15. 04. 1996.

Sažetak

Na skupinama od 517 roditelja učenika oštećena i neoštećena vida i 198 nastavnika redovnih škola, ispitane su razlike u stavovima prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece oštećena vida. Primjenom metode diskriminativne analize (SDA) utvrđeno je da se ispitane skupine međusobno značajno razlikuju u stavovima prema integraciji, te da skupina roditelja ima značajno pozitivnije stavove nego skupina nastavnika.

1. UVOD I PROBLEM

Nesumnjivo je da su roditelji a i nastavnici od značajnog utjecaja na tijek procesa uključivanja učenika oštećena vida u redovnu osnovnu školu. Roditelj može veoma utjecati na dijete i formiranje njegovih stavova općenito, pa tako i na njegov stav prema uključivanju učenika oštećena vida u redovnu školu. Uostalom poznato je da "crte ličnosti se uglavnom stiču na taj način što dijete aktivno imitira stavove i ponašanje roditelja mada roditelji najčešće nisu imali namjeru da ih tome uče" (Bandura, 1982.) (1, str. 37). Roditelji učenika redovne škole najvjerojatnije nemaju mnogo informacija o tome kakav je tijekom integracije učenika oštećena vida koji pohađaju redovnu školu. Vrlo vjerojatno o tome manje znaju od nastavnika redovne škole koji su u prilici da neposredno promatraju snalaženje učenika oštećena vida u školi. Stoga postoji vjerojatnost da roditelji učenika redovne škole imaju pozitivnija mišljenja i stavove o integraciji učenika oštećena vida

te da je vide uljepšanijim od nastavnika. Nasuprot tome, nastavnici vrlo vjerojatno imaju mogućnost da zapaze kako se učenik oštećena vida ponaša u razredu, kakav je njegov odnos prema vršnjacima bez oštećena vida i vice versa, da li se uspješno s njima druži, pružaju li mu oni potrebnu pomoć i sl. Također su u prilici da zapažaju teškoće učenika oštećena vida koje se javljaju pri praćenju nastavnog procesa (zapisivanju ili prepisivanju školskog gradiva i sl.). Informacije o eventualnim razlikama u stavovima nastavnika i roditelja značajne su za planiranje potrebnih mjera za promjenu stavova one skupine koja ima negativnije stavove.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ustvrditi eventualne razlike u stavovima roditelja učenika redovne škole i nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika oštećena vida.

Ostvarenjem toga cilja bilo bi moguće planirati mjere sistematske i planske intervencije u smislu korekcije i transformacije stavova u one ispitane skupine u koje su ti stavovi značajno negativniji.

- a) nikako se ne slažem
- b) uglavnom se ne slažem
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom se slažem
- e) potpuno se slažem

3. HIPOTEZE

U istraživanju se pošlo od hipoteze H-1 prema kojoj postoje značajne razlike u stavovima prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika oštećena vida između roditelja učenika redovne škole i njezinih nastavnika.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. UZORAK

Istraživanjem je obuhvaćeno 517 roditelja učenika redovne škole i 198 nastavnika. Bili su ispitani roditelji učenika redovnih škola koji pohađaju redovne osnovne škole na području Zagreba i Rijeke obuhvaćeni istraživanjem u sklopu projekta "Efekti odgojno-obrazovne integracije djece oštećena vida".*

4.2. MJERNI INSTRUMENT

U istraživanju je primijenjen Anketni list za procjenu stavova nastavnika-defektologa i roditelja koji sadrži 64 varijable. Za potrebe ovog rada primijenjeno je 50 varijabli. Upitnik je Likertovog tipa. Odgovori na pitanja (varijable) dati su na skali od 1-5 gdje su mogući odgovori:

4.3. TEHNIKA OBRADBE PODATAKA

Da bi se ustvrdile eventualne razlike u stavovima roditelja primijenjena je metoda analize varijance i diskriminativne analize pomoću programa SDA.

SDA je kratica za "stupid discriminative analysis" (jednostavna diskriminativna analiza) kao modifikacija metode robustne regresijske analize.

Izračunate su varijance između uzoraka i unutar uzoraka (Anderson, 1958). Značajnost razlika aritmetičkih sredina uzoraka djece testirane su univarijantnim F-testom (Rao, 1973.). Pomoću centroida grupa određen je položaj svakog uzorka u diskriminativnom prostoru (Morrison, 1967.). Doprinos svake manifestne varijable kreiranju diskriminativne funkcije iskazan je koeficijentima diskriminacije i korelacije svake varijable s diskriminativnom funkcijom.

5. REZULTATI I DISKUSIJA

Razlike u stavovima roditelja učenika oštećena i neoštećena vida (N=517) i nastavnika redovne škole (N=138) prema integraciji učenika oštećena vida analizirane su primjenom metode diskriminativne analize (SDA). Rezultati su prikazani u sljedećoj tablici:

* Projekt "Efekti odgojno-obrazovne integracije djece oštećena vida" realizira se u Fakultetu za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike Hrvatske. Glavni istraživač doc. dr. Mira Oberman-Babić.

Tablica 1.

Rezultati diskriminativne analize stavova roditelja prema integraciji učenika oštećena vida

Diskr.f.	Lambda	C ₁	C ₂	F	P
1	4.53280	.4647	-2.0777	177.2296	.0000

Legenda:

C₁ = Centroid grupe roditelja

C₂ = Centroid grupe nastavnika

F = Fisherov test

P = Vjerojatnost pogreške

Iz tablice se može zamijetiti da se roditelji i nastavnici međusobno razlikuju u 64 varijable-indikatora stavova. Vjerojatnost pogreške (P) kod prihvaćanja hipoteze je .0000. Količina diskriminativne varijance (LAMBDA) iznosi 4.53280 a F omjer je 177.2296. U Tablici 2. su prikazani rezultati analize varijance po indikatorima stavova.

Tablica 2.

Rezultati univarijatne analize varijance po indikatorima stavova roditelja i nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-01 Slijepe i slabovidne treba što više uključiti u redovnu osn. školu	.0345	-.1543	4.0305	.0450
ST-02 Slijepe i slabov. uč. treba uključiti u redovnu osn. školu ali samo u posebne razrede	-.1307	.1372	3.1849	.0747
ST-03 Slijepe i slabovidni uč. usporavaju ritam rada u razredu red. osn. škole	-.0129	.0575	.5568	.4558
ST-04 Slijepe i slab. uč. otežava nastavniku rad u redovnoj osn. školi	-.0113	.0580	.5678	.4514

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-05 Uključivanje slijepog i slab.uč. u red. osn. školu nije baš pametna zamisao	.0127	.0567	.5411	.4622
ST-06 Redovna osnovna škola bolje će osposobiti slijepog i slabovidnog učenika za buduću život nego posebna škola za slijepe i slabovidne	.0355	-.1587	4.2658	.0392
ST-07 Škola za slijepe i slabovidne može pružiti slijepom i slabov. uč. više nego redovna osn. škola	.0075	-.0336	.1901	.6630
ST-08 Slijepe i slabovidni uč. bolje zadovoljava svoje potrebe u školi za slijepe i slabovidne nego u redovnoj školi	-.0189	.0845	1.2038	.0000
ST-09 Slijepe i slabovidni uč. u redovnoj osnovnoj školi mogu djelovati negativno na uspjeh svojih vršnjaka	-.0425	.1898	6.1184	.0136
ST-10 Redovnu osnovnu školu moguće je u potpunosti osposobiti za prihvatanje slijepih i slabovidnih učenika	.0416	-.1862	5.8355	.0155

Varijabla		X ₁	X ₂	F	P
ST-11	Danas redovna osnovna škola nije u potpunosti osposobljena za prihvat slijepih i slabovidnih učenika	.0721	-.3222	17.9038	.0000
ST-12	Nastavnici redovne osnovne škole nisu dovoljno osposobljeni za rad sa slijepim i slabovidnim uč.	.0805	-.3598	22.4543	.0000
ST-13	Redovna osnovna škola nije dovoljno opremljena pokretnim sredstvima i pomagalicama za rad sa slijepim i slabovidnim uč.	.0991	-.4432	34.6066	.0000
ST-14	U redovnoj osnovnoj školi ima dovoljno mapa, karata i globusa za slijepe	.1121	-.5011	44.8115	.0000
ST-15	Redovna osnovna škola posjeduje dovoljan broj knjiga na Brailleovom pismu	.1069	-.4782	40.5829	.0000
ST-16	Redovna osnovna škola posjeduje dovoljnu količinu pribora za pisanje na Brailleovom pismu	.1021	-.4565	36.8091	.0000

Varijabla		X ₁	X ₂	F	P
ST-17	U redovnoj osnovnoj školi ima dovoljno adekvatnih crteža i slika za slabovidne učenike	.1182	-.5287	50.2091	.0000
ST-18	Redovna osnovna škola posjeduje dovoljan broj knjiga na uvećanom tisku	.1287	-.5754	60.2290	.0000
ST-19	Redovna osnovna škola posjeduje dovoljan broj bilježnica sa širokim crtama za slabovidne	.1233	-.5512	54.9010	.0000
ST-20	Redovna osnovna škola posjeduje potreban namještaj za slabovidne učenike	.1910	-.5857	62.5788	.0000
ST-21	Slijepim i slabovidnim uč. teže je svladavati nastavni program u redovnim osnovnim školama	.0383	-.1712	4.9702	.0261
ST-22	Slijepi i slabovidni učenik ne može u potpunosti savladavati program redovne osnovne škole	.0062	-.0278	.1299	.7186
ST-23	Nastavni program treba biti posebno prilagođen za slijepe i slabovidne	.0257	-.1150	2.2339	.1354

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-24 U redovnoj osnovnoj školi potrebno je imati blaži kriterij ocjenjivanja prema slijepim i slabovidnim učenicima	.0186	-.0833	1.1713	.0000
ST-25 Slijepi i slabovidni učenici posebno teško uče	-.0203	.0906	1.3864	.2394
ST-26 Slijepi i slabovidni učenici imaju teškoće u pamćenju	.0034	-.0150	.0378	.8459
ST-27 Slijepi i slabovidni uč. mogu u redovnoj osnovnoj školi postići isti školski uspjeh kao i učenici bez oštećenja	-.0117	.0521	.4576	.4989
ST-28 Slijepi i slabovidni uč. imaju teškoće pažnje i koncentracije u nastavnom procesu	.0050	-.0225	.0854	.7702
ST-29 Slijepim i slabovidnim uč. potrebno je općenito više vremena za praćenje gradiva u redovnoj školi nego ostalim uč.	.0136	-.0609	.6261	.4290

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-30 Neki slijepi i slabovidni uč. mogu postići bolji školski uspjeh od mnogih učenika bez smetnji u razvoju	.0007	-.0032	.0017	.9670
ST-31 Slijepi i slabovidni uč. usporevaju rad u školi učenicima koji vide	-.0267	.1192	2.4005	.1217
ST-32 Slijepi i slabovidni učenici se po mnogim svojim osobinama razlikuju od učenika koji nemaju oštećenje vida	-.0219	.0981	1.6247	.2028
ST-33 Slijepi i slabovidni uč. više vole ići u redovnu školu nego u školu za slijepu i slabovidnu	-.0411	.1837	5.7244	.0170
ST-34 Učenici redovne škole druže se sa slijepim i slabovidnim uč. na školskom izletu	.0191	-.0852	1.2257	.0000
ST-35 Slijepi i slabovidni uč. misle da ih njihovi vršnjaci uč. redovne škole izbjegavaju i ne vole	-.0351	.1571	4.1811	.0412

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-36 Učenici redovne škole izbjegavaju slijepu i slabovidnu učenike	-.0222	.1018	1.7499	.1363
ST-37 Učenici redovne škole mogu se uspješno pripremiti da prihvate u razred slijepog i slabovidnog učenika	-.0080	.0356	.2138	.6439
ST-38 Učenik redovne škole može imati prijatelja slijepog ili slabovidnog učenika	-.0068	.0304	.1552	.6937
ST-39 Učenici redovne škole druže se sa slijepim i slabovidnim učenicima za vrijeme školskog odmora	.0143	-.0640	.6913	.4060
ST-40 Učenici redovne škole izbjegavaju sjediti sa slijepim vršnjakom u klupi	-.0282	.1259	2.6785	.1021
ST-41 Učenici redovne škole spremni su ostati poslije škole da bi mogli slijepom učeniku objašnjavati gradivo	.0002	-.0009	.0001	.9909

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-42 Učenici redovne škole su susretljivi prema slijepim i slabovidnim učenicima	.0022	-.0097	.0157	.9003
ST-43 Učenici redovne škole spremni su slijepom i slabovidnom učeniku čitati školsko gradivo	.0105	-.0471	.3743	.5408
ST-44 Učenici redovne škole ne pružaju slijepom i slabovidnom pomoć pri kretanju	.0360	.1609	4.3845	.0366
ST-45 Učenici redovne škole spremni su pružiti slijepom učeniku pomoć	.0050	-.0222	.0830	.7734
ST-46 Učenici redovne škole spremni su pružiti slijepom i slabovidnom pomoć pri kretanju	.0172	-.0771	1.0027	.0000
ST-47 Učenici redovne škole spremni su pratiti slijepog učenika do kuće i obratno	.0293	-.1310	2.9004	.0890
ST-48 Učenicima redovne škole šokira pojava slijepog i slabovidnog učenika	-.0482	.2157	7.9176	.0050

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-49 Dogada se ili se može dogoditi da slijepi i slabovidni učenik u redovnoj školi bude izvrnut raznim neugodnostima svojih vršnjaka neoštećena vida	-.0143	.0637	.6850	.4081
ST-50 Učenici redovne škole se rugaju slijepim i slabovidnim uč.	-.0331	.1479	3.6998	.0548
ST-51 Učenici redovne škole ismijavaju slijepce i slabovidne učenike	-.0352	.1572	4.1867	.0411
ST-52 Druženje slijepih i slabovidnih uč. sa učenicima redovne škole korisnije je nego druženje samo sa slijepim i slabovidnim uč. u školi za slijepce i slabovidne	-.0062	.0278	.1305	.7180
ST-53 Zajednički boravak u redovnoj školi omogućava zbližavanje slijepih uč. sa uč. redovne škole	-.0073	.0324	.1763	.6738
ST-54 Slijepi i slabovidni uč. mogu se u redovnoj školi uspješno uključiti u grupu svojih vršnjaka uč. redovne škole	-.0303	.1353	3.0939	.0790

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-55 Roditelji uč. redovne škole ne vole da im djeca sjede u klupi sa slijepim i slabovidnim učenicom	.0681	-.3046	15.9588	.0001
ST-56 Roditelji učenika redovne škole ne vole da im se djeca previše druže sa slijepim učenicom	.0657	-.2939	4.8342	.0001
ST-57 Roditelji slijepih i slabovidnih učenika više bi voljeli da im djeca idu u školu za slijepce i slabovidne	-.0435	.1943	6.4116	.0115
ST-58 Roditelji slijepih i slabovidnih učenika redovne škole nemaju ništa protiv da njihovo dijete odabere za prijatelja slijepog i slabovidnog učenika	.1124	-.5025	45.0743	.0000
ST-59 Roditelji slijepih i slabovidnih učenika smatraju da nastavnici redovnih škola ne poklanjaju dovoljnu pažnju njihovu djetetu	-.0216	.0968	1.5810	.0000

Varijabla	X ₁	X ₂	F	P
ST-60 Nastavnik bi po potrebi trebao ostati poslije radnog vremena da pruža slijepom i slabovidnom učeničku pomoć u učenju	-.0295	.1319	2.9399	.0868
ST-61 Nastavnik često nije spreman da poslije radnog vremena ostaje i pruža dodatna objašnjenja i pomoć u učenju slijepom i slabovidnom uč.	-.0676	.3022	15.696	.001
ST-62 Nastavniku je teško da prevodi slijepom i slabovidnom kontrolne zadatke na Brailleovo pismo jer ne poznaje dovoljno to pismo	.1455	-.6506	78.7484	.0000
ST-63 Nastavniku je teško da prevodi zadatke slijepog sa Brailleovog pisma jer ne poznaje dovoljno to pismo	.1414	-.6457	77.4302	.0000
ST-64 Nastavnicima predstavlja problem što konstantno moraju pisati uvećanim slovima po ploči za potrebe slabovidnih učenika	-.0042	.0186	.0581	.8096

Iz Tablice 2 može se zapaziti koje su to varijable u kojima najviše dolaze do izražaja razlike između grupa roditelja i nastavnika. To su sljedeće varijable:

ST-11 (Danas redovna osnovna škola nije u potpunosti osposobljena za prihvatanje slijepih i slabovidnih učenika),

ST-13 (Redovna osnovna škola nije dovoljno opremljena potrebnim sredstvima i pomagalicama za rad sa lijepim i slabovidnim učenicima),

ST-14 (U redovnoj osnovnoj školi ima dovoljno mapa, karata i globusa za slijepe),

ST-15 (Redovna osnovna škola posjeduje dovoljan broj knjiga na Brailleovom pismu),

ST-16 (Redovna osnovna škola posjeduje dovoljnu količinu pribora za pisanje na Brailleovom pismu),

ST-17 (U redovnoj osnovnoj školi ima dovoljno adekvatnih crteža i slika za slabovidne učenike),

ST-18 (Redovna škola posjeduje dovoljan broj knjiga na uvećanom crnom tisku),

ST-19 (Redovna osnovna škola posjeduje dovoljan broj bilježnica sa širokim crtama za slabovidne),

ST-20 (Redovna osnovna škola posjeduje potreban namještaj za slabovidne učenike).

Slijede varijable:

ST-24 (U redovnim osnovnim školama potrebno je imati blaži kriterij ocjenjivanja prema slijepim i slabovidnim učenicima),

ST-34 (Učenici redovne škole druže se sa slijepim i slabovidnim učenicima na školskom izletu),

ST-46 (Učenici redovne škole spremni su pružiti slijepom učeničku pomoć pri kretanju),

ST-55 (Roditelji učenika redovne škole ne vole da im djeca sjede u školskoj klu-

- pi sa slijepim i slabovidnim učeni-
kom),
- ST-56 (Roditelji učenika redovne škole ne vole da im se djeca previše druže sa slijepim i slabovidnim učenicima),
- ST-58 (Roditelji slijepih i slabovidnih učenika redovne škole nemaju ništa protiv da njihova djeca za prijatelje odaberu slijepog i slabovidnog učenika),
- ST-59 (Roditelji slijepih i slabovidnih učenika smatraju da nastavnici redovne osnovne škole ne poklanjaju dovoljno pažnje njihovom djetetu),
- ST-61 (Nastavnici često nisu spremni da poslije radnog vremena ostaju i pruže dodatna objašnjenja i pomoć slijepom i slabovidnom učeniku),
- ST-62 (Nastavniku je teško da prevodi slijepom i slabovidnom učeniku kontrolne zadatke na Brailleovo pismo jer ne poznaje dovoljno to pismo),
- ST-63 (Nastavniku je teško da prevodi zadatke slijepog sa Brailleovog pisma).

Najveće razlike između grupa ispitanika izražene su, dakle, u odnosu na stav prema problemu opremljenosti redovne škole sredstvima i pomagalima za slijepe i slabovidne, stav prema odnosu roditelja prema druženju slijepih učenika sa učenicima redovne škole, te stav prema pružanju pomoći učenicima oštećena vida od strane nastavnika.

U varijablama ST-11, ST-13, ST-14, ST-15, ST-16, ST-17, ST-18, ST-19, ST-20 imaju roditelji pozitivnije stavove nego nastavnici. Također je to slučaj i u varijablama ST-55, ST-56, ST-58 te u varijablama ST-62 i ST-63.

Pogledamo li centroide grupa vidimo da grupa roditelja ima pozitivnije stavove prema integraciji ($C=.4647$) a grupa nastavnika ($C=-2.0777$). Razlika među centroidima iznosi 2.5424 standardne devijacije. Diskriminativna analiza stavova dviju skupina majki proizvela je funkciju koju možemo

objasniti korelacijama manifestnih varijabli s tom diskriminativnom varijablom.

Korelacije varijabli s diskriminativnom funkcijom prikazane su u Tablici 3.

Tablica 3.

Diskriminacijski koeficijenti i koeficijenti korelacije varijabli

Varijabla	Koeficijent diskrimancije	Koeficijent korelacije
ST-01	.074	.208
ST-02	-.066	-.065
ST-03	-.027	.183
ST-04	-.027	.171
ST-05	.027	.129
ST-06	.076	.224
ST-07	.016	.158
ST-08	-.040	.120
ST-09	-.0914	-.070
ST-10	.089	.121
ST-11	.155	.508
ST-12	.173	.530
ST-13	.213	.650
ST-14	.241	.716
ST-15	.230	.798
ST-16	.219	.789
ST-17	.254	.809
ST-18	.277	.812
ST-19	.265	.781
ST-20	.281	.752
ST-21	.082	.295
ST-22	.013	.198
ST-23	.055	.263
ST-24	.040	.022
ST-25	-.043	-.152
ST-26	.007	-.205
ST-27	-.025	.076
ST-28	.010	-.084
ST-29	.029	.154
ST-30	.001	-.144
ST-31	-.057	.070
ST-32	-.047	.045
ST-33	-.088	-.015
ST-34	.041	.068
ST-35	-.075	-.017
ST-36	-.049	-.017
ST-37	-.017	-.047
ST-38	-.014	-.082
ST-39	.030	-.005
ST-40	-.060	-.031
ST-41	.000	-.021
ST-42	.004	-.003

Varijabla	Koeficijent diskrimancije	Koeficijent korelacije
ST-43	.022	.026
ST44	-.077	-.067
ST-45	.010	-.056
ST-46	.037	-.057
ST-47	.063	.047
ST- 48	-.103	-.087
ST-49	-.030	.050
ST-50	-.071	-.019
ST-51	-.075	-.076
ST-52	-.013	-.111
ST-53	-.015	-.042
ST-54	-.065	.053
ST-55	.146	.122
ST- 56	.141	.090
ST-57	-.093	-.039
ST-58	.241	.083
ST-59	-.046	.052
ST-60	-.063	-.033
ST-61	-.145	.067
ST-62	.313	.637
ST-63	.310	.646
ST- 64	-.008	.157

U Tablici 3 zamjećujemo da funkciju najbolje definiraju varijable: ST-11, ST-12, ST-13, ST-14, ST-15, ST-16, ST-17, ST-18, ST-19, ST-20, ST-55, ST-56, ST-58, ST-61, ST-62 i ST-63.

To su one iste varijable u kojima su se u analizi varijance aritmetičke sredine varijabli najviše razlikovale. Upravo te varijable daju najveći doprinos diskriminaciji grupa ispitanika.

Hipotezom H-1 pretpostavljeno je da će se stavovi roditelja i nastavnika međusobno značajno razlikovati. Ova pretpostavka ima svoju racionalu u činjenici da su nastavnici u neposrednim uvjetima odgojno-obrazovne integracije, te da o integraciji imaju najviše saznanja jer su u prilici da izravno u praksi svakodnevno promatraju njezin tijek, sve njezine dobre i loše strane. Osim toga, oni su i sami svakodnevno sudionici toga odgojno-obrazovnog procesa sa učenicima oštećena vida.

Roditelji (kako učenika oštećena tako i neoštećena vida) nemaju takvu priliku i stoga su

vrlo vjerojatno skloni idealiziranju integracije te o njoj misle pozitivnije od nastavnika. Osim toga, roditelji učenika oštećena vida posebno "navijaju" za integraciju svoje djece, budući da žele da ona budu u redovnoj školi. Stoga smo smatrali da će stavovi roditelja biti pozitivniji od stavova nastavnika, koji vide i onu manje svijetlu stranu integracije, tj. i teškoće s kojima se učenici oštećena vida susreću u redovnoj školi. Nastavnici su, naime, ti koji u svakodnevnom kontaktu i radu s učenicima oštećena vida zapažaju njihove mogućnosti, tj. sposobnosti, koji također imaju priliku promatrati njihovo snalaženje među vršnjacima bez teškoća u razvoju, kao i to prihvaćaju li ih ili ne prihvaćaju njihovi vršnjaci. Oni imaju priliku promatrati ponašanje učenika oštećena vida u razredu, za vrijeme školskog odmora, na školskom izletu, te tako stječu stanovitu sliku o uspješnosti integracije tog učenika u redovnoj školi. Oni to mogu sasvim sigurno bolje i potpunije opservirati nego roditelji koji nisu u takvoj prilici. Stoga smo i pretpostavili da će nastavnici o integraciji učenika oštećena vida imati i neka "manje ugodna" saznanja te da će na toj osnovi razviti stavove koji neće biti sasvim pozitivni. Nasuprot tome, roditelji vjerojatno takvih saznanja neće imati i bit će skloni pozitivnijem odnosu prema uključivanju učenika oštećena vida u redovnu školu.

Provjerom hipoteze H-1 utvrđeno je da se stavovi grupa roditelja i nastavnika značajno razlikuju, te da grupa roditelja ima značajno pozitivnije stavove nego grupa nastavnika. Dobiveni nalaz u skladu je s našom pretpostavkom.

Rezultati istraživanja pokazali su da grupa roditelja ima znatno pozitivnije stavove od grupe nastavnika u onim varijablama koje se odnose na stav prema opremljenosti redovne škole sredstvima i pomagalima za slijepe i slabovidne. Ovakav nalaz ukazuje na mogućnost da su naše pretpostavke bile opravdane tj. da roditelji imaju o problemu

opremljenosti škole pozitivnije stavove, budući da nisu u prilici osvjedočiti se o postojećem stanju u redovnoj školi te vjerojatno nemaju stvarnog uvida. Kada bi oni u stanje u školi imali stvarnog uvida vrlo je vjerojatno da o opremljenosti škole ne bi zauzimali tako pozitivne stavove, budući da stvarno stanje u školama glede opremljenosti sredstvima i pomagalicama bitno odudara od njihova stava prema tom problemu. Roditelji su, naime, uvjerenja da je redovna škola opremljena potrebnim sredstvima i pomagalicama za rad sa slijepim i slabovidnim učenicima, da posjeduje dovoljno mapa, zemljovida i globusa za slijepe, dovoljan broj knjiga na Brailleovom pismu za slijepe, pribora za pisanje na Brailleovom pismu i crteža i slika za slabovidne, dovoljan broj knjiga na uvećanom crnom tisku, te bilježnica sa širokim crtama za slabovidne. Također smatraju da posjeduje potreban namještaj za slabovidne učenike. Iz takvog je njihovog stava zamjetljivo da po svoj prilici nisu upoznati sa situacijom u redovnoj školi i činjenicom da redovna škola većinom ne posjeduje sva navedena sredstva i pomagala. O tome smo se osvjedočili prilikom obilaska škola za potrebe terenskog istraživanja za realizaciju projekta koji je u ovom radu i opisan. Mali je broj posjećениh škola za koje možemo reći da posjeduju potrebna sredstva i pomagala; najviše ih je neopremljenih ili slabo opremljenih, usprkos činjenici da su se opredijelile za integraciju, te prihvatile djecu oštećena vida. Roditelje učenika oštećena vida su o opremljenosti sredstvima i pomagalicama za te učenike vrlo vjerojatno obavijestila njihova djeca izvještavajući ih o teškoćama u svezi s tim problemom, ali čak i u slučaju da o tome imaju negativne informacije, skloni su se izjašnjavati pozitivno, budući da vrlo vjerojatno u interesu svojeg djeteta žele prikriti pravo stanje jer se pribojavaju da u slučaju negativnog izjašnjavanja njihovo dijete ne bi ostalo u redovnoj školi.

Roditelji imaju značajno pozitivnije stavove i o pružanju pomoći učeniku oštećena vida od strane nastavnika. Tako oni značajno pozitivnije "misle", tj. izjašnjavaju se u odnosu na problem prevođenja kontrolnih zadataka tih učenika na i sa Brailleovog pisma, za razliku od nastavnika koji o tom problemu imaju negativniji stav. Ovakav nalaz zapravo i ne iznenađuje i u skladu je s našim očekivanjima, jer nastavnici imaju stvarnu sliku o svojim mogućnostima i sposobnostima u prevođenju tekstova na i sa Brailleovog pisma.

Oni su svjesni činjenice da se veoma mali broj nastavnika može pohvaliti da poznaju Brailleovo pismo, pa se prema tome i ne mogu njime služiti i prevoditi kontrolne zadatke slijepih i slabovidnih učenika.

Roditelji učenika neoštećena vida o tom problemu imaju pozitivnije stavove jer vjerojatno nisu o tome obaviješteni, dok roditelji učenika oštećena vida vjerojatno znaju pravo stanje u školi, ali se svjesno izjašnjavaju pozitivno, pribojavajući se za svoje dijete da ne bi ostalo u školi, ukoliko bi se izjasnili negativno.

I na kraju, roditelji imaju pozitivnije stavove nego nastavnici i prema međusobnom druženju slijepih i slabovidnih učenika u redovnoj školi. Tako oni imaju pozitivniji stav o zajedničkom sjedenju u školskoj klupi slijepih i slabovidnih i učenika bez teškoća u razvoju, o zajedničkom prijateljevanju i druženju učenika redovne škole bez teškoća u razvoju sa slijepim i slabovidnim učenicima.

Ovakav se nalaz može objasniti mogućnošću da nastavnici imaju bolji uvid u stvarno druženje učenika oštećena i neoštećena vida u redovnoj školi nego roditelji. Moguće je stoga da oni uočavaju da se ove dvije skupine učenika u redovnoj školi baš previše međusobno ne družu. Za razliku od nastavnika, roditelji ne mogu izravno u školi promatrati taj odnos pa stoga vjerojatno imaju i idealniju predodžbu o njemu. Na osnovi dobivenog nalaza možemo hipotezu H-1 prihvatiti.

Komparaciju stavova roditelja i nastavnika prema integraciji djece sa smetnjama u razvoju u redovne osnovne škole izvršile su M. Ljubešić i M. Novosel, 1984. godine.

Autorice su obuhvatile istraživanjem pet uzoraka ispitanika i to: "roditelje djece bez smetnji, roditelje djece sa smetnjama u razvoju, nastavnike redovnih škola s područja Gradske zajednice općina Zagreb, (grad), nastavnike redovnih škola s područja prstena Zajednice općina Zaprešić (prsten) i nastavnike specijalnih škola-defektologe." Cilj studije je bio ispitati razlike u stavovima prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s teškoćama u razvoju (gluhe, slijepe, tjelesno invalidne) navedenih pet skupina ispitanika. Analiza razlika u mišljenjima različitih skupina ispitanika provedena je jednofaktorskom analizom varijance, te je pokazala da statistički značajne razlike postoje u 18 i 19 izoliranih faktora, ali da te razlike nisu velike. Svega u dva faktora udaljenost centroida grupa veća je od jedne standardne devijacije. Navedeni faktori odnose se na mišljenje može li se redovna škola u potpunosti osposobiti za prihvata djece s teškoćama u razvoju, te može li im se tamo pružiti sve što i u specijalnoj školi, te na mišljenje o jednakosti školskog uspjeha u redovnoj školi djece s teškoćama u razvoju i ostale djece. Na oba faktora većina od 1792 ispitanika ima nepovoljna mišljenja a rangiramo li ih po prosječnim rezultatima skupine od najpovoljnijih do najnepovoljnijih dobiva se sljedeći redoslijed:

1. roditelji djece s teškoćama u razvoju
2. roditelji djece bez teškoća u razvoju
3. defektolozi
4. nastavnici zaposleni u školama u okolici Zagreba tzv. "prstenu"
5. nastavnici gradskih škola

Najpozitivnije stavove prema djeci s teškoćama u razvoju i njihovoj integraciji u redovnu školu pokazali su roditelji djece bez teškoća u razvoju, zatim roditelji djece s teškoćama, zatim nastavnici zaposleni u škola-

ma iz "prstena općina", defektolozi, dok posljednje mjesto zauzimaju nastavnici iz gradskih škola (zagrebačkih). Diskriminativna analiza u faktorskom prostoru stavova pokazala je da je struktura stavova na kojoj postoje najveće razlike među ispitanim grupama roditelja i nastavnika kompleksna i sadrži pozitivne stavove prema integraciji djece s teškoćama u redovne škole i njihovom školskom uspjehu udružene s prezaštitničkim stavom prema djeci s teškoćama u razvoju i suzdržanim mišljenjem u pogledu efekata druženja djece s teškoćama u razvoju i ostale djece. Takva struktura stavova najprisutnija je u roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Drugi kraj istog kontinuuma karakterizira negativan stav prema uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovne škole i njihovom školskom uspjehu povezan s pozitivnim pedagoškim stavom prema onoj djeci s teškoćama u razvoju koja idu u redovne škole i s odbacivanjem eventualne štetnosti druženja jednih i drugih. Ovakva struktura stavova najizrazitije se javlja u defektologa" (2, str. 73-74.).

Opisani nalaz donekle je sukladan onom dobivenom u ovom našem istraživanju jer se u istraživanju Novosel i Ljubešić pokazalo da roditelji imaju pozitivnije stavove nego nastavnici. Valja pri tome napomenuti da je istraživanje Ljubešić i Novosel obavljeno u periodu prije provođenja odgojno-obrazovne integracije djece s teškoćama u razvoju, dakle, dok još ni roditelji ni nastavnici nisu imali izravnih iskustava u svezi s integracijom. Uprkos tome njihovi su stavovi veoma slični onima nakon integracije dobivenim u istraživanju o kojem je riječ u ovom radu.

6. ZAKLJUČAK

Istraživanje je ukazalo da se skupine roditelja učenika redovne škole i njezinih nastavnika međusobno značajno razlikuju u svojim stavovima prema odgojno-obrazovnoj inte-

graciji učenika oštećena vida. Roditelji učenika redovne škole imaju značajno pozitivnije stavove prema integraciji nego nastavnici, što ukazuje da bi težište budućeg rada stručnjaka na izgradnji i transformaciji stavova prema integraciji trebalo biti na nastavnici-

ma i promjeni njihovih stavova. Prethodno bi svakako trebalo istražiti razloge zbog čega su njihovi stavovi neadekvatni tj. negativni. Nalazi istraživanja upućuju da ni roditeljski stavovi nisu sasvim adekvatni, te da bi i njih trebalo transformirati u pravcu adekvatnijih.

LITERATURA

1. Proces socijalizacije kod dece (1982): Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
2. Ljubešić, M., Novosel, M. (1984): Komparacija stavova roditelja i nastavnika prema integraciji djece sa smetnjama u razvoju u redovne osnovne škole. Znanstveni zadatak: Ispitivanje objektivnih i subjektivnih pretpostavki za uključivanje djece sa smetnjama u razvoju u redovne osnovne škole. Izvještaj br. VII. Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
3. Stančić V. (1983): Stavovi roditelja učenika osnovnih škola (redovnih i specijalnih) prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s teškoćama u razvoju. Znanstveni zadatak: Ispitivanje objektivnih i subjektivnih pretpostavki za uključivanje djece s razvojnim smetnjama u redovne škole zagrebačke regije. Izvještaj br. III, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

THE DIFFERENCES IN ATTITUDES OF PARENTS OF PUPILS IN REGULAR SCHOOLS AND THEIR TEACHERS TOWARD EDUCATIONAL INTELLIGENCE OF PUPILS WITH VISUAL IMPAIRMENTS

Summary

The differences in attitudes toward educational integration of pupils with visual impairments has been tested on the sample of 517 parents of such pupils and 198 primary-school teachers. By the application of method of discriminative analysis it has been stated that the two groups show significant differences in attitudes toward integration and that the parent group has significantly more positive attitudes than the teacher group.